

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Самко Алла Миколаївна,
старший науковий співробітник
відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. Суспільні та соціально-економічні зміни в Україні зумовлюють потребу в оновленні теорії та практики безперервної освіти дорослих. Адже в сучасному світі фахівець має бути мобільним і конкурентоздатним, а проблема підвищення кваліфікації дорослого населення пов'язана з безперервним збільшенням інформації та прискоренням її обробки. Україна поступово починає переходити на інноваційний шлях розвитку, тому першочергового значення набуває зараз підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців на ринку праці.

У зв'язку з цим виникає необхідність безперервного навчання дорослих, чому сприятиме вивчення мотивації та аналіз причин, що сприяють розкриттю людських і професійних можливостей, а також психологічних особливостей дорослих у процесі навчально-освітньої діяльності.

Мета роботи – висвітлення особливостей навчальної мотивації дорослих у системі післядипломної освіти.

Матеріали та методи. Основними методами дослідження є: теоретичний аналіз та узагальнення матеріалів психолого-педагогічної літератури за темою дослідження; практичного досвіду фахівців щодо проблеми навчальної мотивації дорослих.

Результати та обговорення. Складність проблеми мотивації та її різноаспектність визначають багатовимірність у розумінні її сутності, природи, структури, а також функцій окремих мотивів. У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного розуміння навчальної мотивації та класифікації

навчальних мотивів. Дослідники по різному використовують подібні, але не синонімічні поняття для позначення цього феномену, наприклад: навчальна мотивація, мотивація навчання, мотивація навчальної діяльності, мотиваційна сфера тощо.

Мотивація є сукупністю зовнішніх та внутрішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності та надають їй спрямованість, яка орієнтована на досягнення певної мети. Наявність сформованої, стійкої та усвідомленої мотивації є важливою умовою ефективності навчання. Як зазначають дослідники [2], освітня мотивація дорослої людини не є стабільним, раз і назавжди сформованим утворенням, «мотивація навчання складається з ряду постійно змінюваних спонук». За наявності адекватного організаційного середовища вона може розвиватися, забезпечуючи високий рівень освітньої активності дорослого в процесі навчання.

У науковому обігу послуговуються й різними класифікаціями навчальної мотивації. Так, учені виокремлюють три види джерел активності: внутрішні, зовнішні й особистісні. До *внутрішніх* джерел навчальної мотивації відносять пізнавальні та соціальні потреби (прагнення до соціально схвалюваних дій і досягнень). *Зовнішні* джерела навчальної мотивації визначаються умовами життєдіяльності учня, до яких відносяться вимоги, очікування та можливості. Вимоги пов'язані з необхідністю дотримання соціальних норм поведінки, спілкування та діяльності. Очікування характеризують відношення суспільства до учіння як норми поведінки, що приймаються людиною і дозволяють переборювати труднощі, пов'язані зі здійсненням навчальної діяльності. Можливості – це об'єктивні умови, які необхідні для розгортання навчальної діяльності [1, с. 7-8]. До числа *особистісних* джерел належать інтереси, потреби, установки, ідеали, стереотипи, які обумовлюють прагнення до самовдосконалення, самоствердження і самореалізації у навчальній та інших видах діяльності.

На основі вищезазначених джерел активності дослідники [1] виокремлюють такі групи мотивів:

- соціальні (усвідомлення соціального значення учіння, розуміння особистісно-розвивального значення учіння, потреба в розвитку світогляду і розуміння навколишнього світу, тощо);
- пізнавальні (інтерес до отримання знань, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, отримання задоволення від інтелектуальної діяльності, тощо);
- особистісні (почуття власної гідності і честолюбство, прагнення користуватись авторитетом).

Дослідниця А. Маркова [2], виокремлює *пізнавальні мотиви*, до яких відносить власний розвиток у процесі навчання, діяльність разом з іншими та задля інших, пізнання нового, невідомого; *соціальні мотиви* – розуміння необхідності навчання для подальшого життя, процес навчання як можливість спілкування, схвалення з боку значущих людей.

В. Апелът [1] вирізняє такі мотиви навчання: *соціальні* (почуття обов'язку і відповідальність, усвідомлення соціальної значущості навчання, прагнення зайняти певну позицію в стосунках з оточуючими, отримати їхнє схвалення); *пізнавальні* (орієнтація на оволодіння новими знаннями, закономірностями, орієнтація на засвоєння засобів одержання знань); *комунікативні* (спілкування); *мотиви саморегуляції* (орієнтація на одержання додаткових знань і побудову спеціальної програми самовдосконалення).

С. Чиркіна [3] формулює мотивацію навчальної діяльності дорослих у період післядипломної освіти як систему потреб і мотивів, яка визначає їх спонукання до активного засвоєння нових знань і умінь, способів і технік професійної взаємодії, що забезпечують успішність майбутньої нової професійної діяльності. Вона встановила, що до спеціальної групи мотивів, які реально діють у навчальній діяльності дорослих, можуть бути віднесені такі мотиви: *пізнавальні, професійні, творчого досягнення, матеріальні, соціальні* (відображають спонукання особистісного характеру – особистого престижу, збереження статусу, самореалізації, самоствердження). Таким чином, взаємозв'язок мотивів навчальної діяльності дорослих з потребами у пізнанні,

досягненні, домінуванні, афіліації (потреба в спілкуванні, в емоційних контактах, прагнення бути серед інших людей), виступає чинником ефективності навчання дорослих людей у процесі професійної перепідготовки. Як зазначає С. Чиркіна [3], наявність цього взаємозв'язку визначає «силу» усвідомлюваних навчальних дій й отримання успішних навчальних результатів слухачів професійної перепідготовки, структуру ставлення до навчання в цілому.

Отже, навчання дорослих людей та їхня мотивація до навчання мають свої особливості:

- ✓ дорослий усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю та критично ставиться до будь-яких спроб керувати ним, навіть якщо вголос цього не висловлює;

- ✓ дорослий володіє життєвим (побутовим), соціальним і професійним досвідом, який формує його світогляд і з точки зору якого він оцінює будь-яку інформацію, що надходить;

- ✓ мотивація дорослого до навчання полягає в абсолютно прагматичному підході – він прагне за допомогою навчання вирішити свої життєві проблеми (кар'єра, спілкування, розвага тощо) і досягти конкретних цілей;

- ✓ дорослий прагне до невідкладної реалізації отриманих знань, умінь, навичок;

- ✓ сприйняття дорослого супроводжується емоційною оцінкою інформації, водночас його мозок прагне заблокувати будь-яку інформацію, яка супроводжується негативною емоцією;

- ✓ навчальна діяльність дорослого значною мірою зумовлена тимчасовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами (умовами).

С. Чиркіна [3] акцентує увагу на тому, що мотиви навчальної діяльності дорослих пов'язані не тільки з академічними успіхами, а й з іншими показниками ефективності навчальної діяльності, а саме: зниженням труднощів

(пізнавальні, творчого досягнення); задоволеністю навчанням (пізнавальні, професійні, соціальні мотиви з особистісної спрямованістю, широкі соціальні мотиви), зниженням витрат часу на досягнення навчальних цілей (пізнавальні, широкі соціальні мотиви з альтруїстичної спрямованістю), розвитком позитивного ставлення до майбутньої професії в процесі навчання (пізнавальні, професійні, широкі соціальні мотиви з альтруїстичної спрямованістю).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що мотиви навчальної діяльності дорослих мають динамічний характер і визначаються свідомістю первинної професійної підготовки, змістом і формами навчальної діяльності в період професійної перепідготовки. Ефективність та результативність навчання дорослої людини безпосередньо залежить від рівня її мотивації до навчальної діяльності в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочарян, О.С., Фролова, Є.В., Павленко, В.М. (2011). Структура мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб. Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського. Харк. авіац. ін.-т, 40 с.
2. Маркова, А.К. (1983). Формирование мотивации учения в школьном возрасте: пособие для учителя. М.: Просвещение, 96 с.
3. Чиркина, С.Е. (2005). *Мотивы учебной деятельности как фактор эффективности обучения взрослых в период профессиональной переподготовки.* (Автореф. дис. канд. психол. наук). Ин-т развития образования Республики Татарстан, Казань.